

Edyta WIĘCŁAWSKA¹

TRANSGATUNKOWA AKOMODACJA KOMUNIKACYJNA W PRZEDMIOCIE ALTERNATYWNYCH METOD ROZWIĄZYWANIA SPORÓW

Badanie dotyczy zagadnienia akomodacji komunikacyjnej w kontekście braku spójności w schemacie terminologicznym tekstów prawa, traktujących o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich. Autorka stawia tezę, iż teoria akomodacji może być rozpatrywana w kontekście komunikacji realizowanej w formie pisemnej, w perspektywie zróżnicowanych uwarunkowań socjolingwistycznych stawianych przez odbiorców tekstów, które są spójne treściowo, lecz reprezentują różne kategorie gatunkowe. Korpus badawczy składa się z tekstów normatywnych oraz tekstów deskryptywnych.

Powiązane tematycznie teksty, które stanowią korpus przynależą do różnych gatunków języka prawa i nie są strukturalnie symetryczne, co uniemożliwia porównanie w zakresie konkretnych, osadzonych w paralelnym środowisku jednostek wypowiedzi. W związku z powyższym, jako kryterium wyboru porównywanego materiału terminologicznego przyjęto pojęcie zakresu przedmiotowego i zakresu podmiotowego uregulowań instytucji ADR (z ang. alternatywne metody rozwiązywania sporów). Do przeanalizowania zjawiska konwergencji w akomodacji wybrano pojęcia, powtarzające się ustawicznie w różnego rodzaju wypowiedziach zawartych w tekstach tworzących korpus, a pozostające w zakresie referencyjnym podmiotowej i przedmiotowej strony omawianej instytucji prawnej. Zaobserwowane tendencje w wariacjach terminologicznych poddano próbie klasyfikacji w kontekście ich funkcji składniowej oraz wartości pragmatycznej. Zgromadzony materiał pozwala zauważyć pewne tendencje w sposobie komunikowania paralelnych treści. Tendencje te można określić jako swoistą dyfuzję terminologiczną, przebiegającą w kierunku uproszczenia tkanki terminologicznej w analizowanym kontekście komunikacyjnym.

Słowa kluczowe: akomodacja komunikacyjna, konwergencja, teksty prawa, alternatywne metody rozwiązywania sporów.

1. WPROWADZENIE

Jedną z podstawowych zasad komunikacji w dziedzinie prawa jest systemowa spójność terminologiczna tekstów dotyczących paralelnych treściowo zagadnień, która realizuje się poprzez konsekwentne użycie określonych struktur językowych, co w teorii literatury nazywa się realizacją zasady intertekstualności². To, co w języku potocznym uważa się za naganne, czyli powielanie, ciągła reprodukcja struktur językowych, w tekstach prawnych

¹ Edyta Więćławska, dr nauk hum., Uniwersytet Rzeszowski; e-mail: edytawieclawska@poczta.fm.

² Vide Ł. Biel, *Legal Text as a Hypertext: Intertextuality of Translated International Law Related to Trafficking in Human Beings*, „Legilingwistyka Porównawcza”, Instytut Językoznawstwa, Wydział Neofilologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, t. 13/2013, s. 127–143.

i prawniczych jest pożądane dla zapewnienia klarowności przekazu oraz jednolitości interpretacji. Konieczność przestrzegania zasady intertekstualności jest wynikiem działania sił, które zapewniają funkcjonowanie systemów prawnych, działających poprzez realizację funkcji konstytutywnej, opisowej oraz reprodukcyjnej języka/tekstów z zakresu prawa³. Oznacza to, iż system prawny funkcjonuje sprawnie dzięki (i) działaniom prawotwórczym, (ii) działaniom z płaszczyzny komunikacji językowej, w ramach których interpretuje się i werbalnie dokumentuje funkcjonowanie określonych instytucji prawnych, w sposób wierny i trafny, tzn. możliwie przy użyciu struktur językowych narzuconych pierwotnie przez ustawodawcę oraz (iii) działaniom komunikacyjnym polegającym na sporządzaniu nowych instrumentów prawnych, na przykład w postaci orzeczeń sądowych, będących reprodukcją pewnych przyjętych schematów językowych i przypisanych im w sposób systemowy znaczeń. Ta trzyrodzajowa funkcja systemu prawnego ma przełożenie na wyróżniane w literaturze przedmiotu kategorie tekstów z zakresu prawa⁴: teksty konstytuujące, opisujące oraz reprodukujące komponenty systemu⁵.

Zauważyć należy jednakże, iż takie surowe, językowo ortodoksyjne stanowisko nie zaspokaja potrzeb wszystkich uczestników komunikacji w dziedzinie prawa w kontekście jej wartości komunikacyjnej oraz pragmatycznej, (i) szczególnie, jeśli w przedmiotowym kręgu komunikacyjnym zawrzemy teksty medialne dotyczące zagadnień prawniczych oraz (ii), jeśli w komunikacji prawniczej uwzględnimy perspektywę ponadnarodową. W pierwszym przypadku, przyjęte jest, że autorom tekstów prawniczych wolno więcej w kwestii stylistyki, a to w imię uszanowania oczekiwań odbiorców w przedmiocie jasności przekazu. Drugi przypadek nakazuje nam uwzględnić kwestie związane z wielojęzycznością w komunikacji prawniczej oraz koniecznością harmonizacji systemów krajowych z systemem prawnym UE, przy uwzględnieniu różnic językowych⁶. Można założyć, iż tak zakreślony

³ *Ibidem*, s. 128.

⁴ Określając przedmiotowy obszar badawczy autorka odbiega od przyjętej w literaturze przedmiotu nomenklatury różniącej teksty *prawne* od *tekstów prawniczych* i używa formy o ogólnym zakresie referencyjnym, tj. *teksty z zakresu prawa*. Forma przymiotnikowa „prawniczy” jest zachowana we frazach *dyskurs prawniczy* oraz *komunikacja prawnicza* z takim ogólnym znaczeniu ze względu na powszechność stosowania tych fraz.

⁵ *Vide* Ł. Biel, *ibidem*, s. 128. *Vide* Ł. Biel, *Lost in the Eurofog: the Textual Fit of Translated Law*, Peter Lang, Bern 2014, s. 19–22. Inna typologia tekstów prawa uwzględnia ogólny podział na teksty normatywne (z ang. *prescriptive*) oraz teksty deskryptywne (z ang. *descriptive*), z możliwością wyodrębnienia bardziej szczegółowych kategorii w zależności od funkcji. *Vide* S. Šarčević, *New Approach to Legal Translation*, Kluwer Law International, The Hague 1997, s. 10–11. *Vide* Ch. Williams, *Tradition and Change in Legal English*, Peter Lang, Bern 2005, s. 28–29.

⁶ Autorka odnosi się tutaj do wielojęzyczności rozumianej, jako „wielość wersji autentycznych tworzonych i publikowanych źródeł prawa unijnego [...]”. *Vide* A. Kalisz, *Wykładnia prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Vademecum. Instytucje i Porządek Prawny. Prawo Materialne*, red. A. Zawidzka-Łojek, R. Grzeszczak, A. Łazowski, Warszawa 2015, s. 196. *Vide* E. Więclawska, *Zasada wielojęzyczności w obrocie prawnym państw europejskich*, „Prawo Europejskie w Praktyce”, nr 6/7 (144/145) (2016), s. 82–88.

Zauważyć należy, iż wskazuje na pewne zagrożenie dysfunkcjonowania komunikacji prawniczej koniecznością uwzględnienia tekstów polskojęzycznych, które powstały w środowisku UE (e.g. E. Więclawska, *The Role of Translation in Ensuring Compatible Interpretation of EU Legal Acts at the National Level*, [w:] *The Subcarpathian Studies in English Language, Literature and Culture*, red. G.A. Kleparski, E. Kopecka, B. Kopecka, Rzeszów, 2014, t. 1 s. 310–323).

obszar komunikacji w dziedzinie prawa, może dopuszczać swoiste rozwiązania i reguły komunikacyjne.

Postawiona przez autorkę teza opiera się na przyjętych w literaturze przedmiotu założeniach teoretycznych, wskazujących na prymat funkcjonalnego podejścia w komunikacji specjalistycznej, w tym prawniczej, z koniecznością uwzględnienia szeregu czynników w doborze środków językowych, które optymalizują skuteczność przekazu⁷. Dodatkowo, niniejsze badanie bazuje na założeniach teoretycznych Teorii Adaptacji Komunikacyjnej (CAT, z ang. *Communication Adaptation Theory*), która zajmuje się czynnikami uruchamiającymi werbalne i pozawerbalne zachowania zmierzające do dostosowania się w rozmówców w procesie interakcji oraz społecznymi konsekwencjami tego zjawiska w postaci zmniejszenia lub uwypuklenia społecznych i komunikacyjnych różnic między nimi⁸. Istotne w CAT jest: i) fakt istnienia określonych formalnych, behawioralnych schematów komunikacyjnych, w perspektywie zjawiska adaptacji ii) oraz wyróżnienie dwóch strategii CAT, tj. konwergencji, której wyznacznikiem jest dopasowanie się do bardziej formalnego rejestru (z ang. *upward convergence*) lub adaptacja w kierunku bardziej kolokwialnym (z ang. *downward convergence*).

Autorka stawia hipotezę, iż struktura językowa przyjęta w jednorodnym treściowo kontekście komunikacji intralingwalnej, w przedmiocie alternatywnych metod rozwiązywania sporów, w sytuacji wielogatunkowości, tzn. w tekstach przedmiotowo tożsamy, lecz reprezentujących różne gatunki jest celowościowo i uwarunkowana czynnikiem relewancji oraz możliwościami kognitywnymi odbiorcy komunikatu. W związku z powyższym autorka stawia pytanie dotyczące rodzaju i stopnia adaptacji komunikacyjnej w zakresie alternatywnych metod rozwiązywania w odniesieniu do tkanki terminologicznej objętych analizą przypadków komunikacji pisemnej. Badanie ma pokazać, czy – używając terminologii nieco inżynierskiej – teksty stanowiące korpus są językowo *eco* w sensie bycia wolnymi od sprzeniewierzeń terminologicznych, które mogłyby prowadzić do zaburzeń zasady intertekstualności.

⁷ Uznaje się, iż wartość komunikacyjna tekstu, czy to w komunikacji intra-, czy interlingwalnej jest uzależniona w dużej mierze od uwzględnienia funkcjonalnie uwarunkowanych czynników. Jako przykład może tutaj posłużyć pojęcie „podejście wieloogniskowe” (z ang. *multi-lens approach*), wskazujące na konieczność uwzględnienia, między innymi czynnika szeroko rozumianej funkcjonalności w doborze ekwiwalentów, obejmujących szereg socjo-pragmatycznych czynników. Cf. J. Engberg, *Conceptualising Corporate Criminal Liability: Legal Linguistics and the Combination of Descriptive Lenses* [w:] *Constructing Legal Discourse and Social Practices: Issues and Perspectives*, red. G. Tessuto, Cambridge Scholars Publishing 2016, s. 28–56.

Dodatkowo, przyjmuje się, iż dla osiągnięcia pożądanego poziomu komunikatywności w dyskursie prawniczym ważny jest czynnik relewancji w kontekście dopasowania treści i sposobu przekazu. Np. M. Galdia, (*Lectures on Legal Linguistics*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2017, s. 290–291) wskazuje na trzy aspekty dyskursu prawniczego, tzn. legal cohesion, legal coherence and legal relevance, co odnosi się odpowiednio do zagadnienia doboru formy, sposobu prezentacji treści oraz uwzględnienia kognitywnych możliwości odbiorcy. Założenia to może wskazywać na pewien kontrolowany relatywizm reżimu terminologicznego w komunikacji specjalistycznej.

⁸ H. Giles, *The Process of Communications Adaptation* [w:] *The New Sociolinguistic Reader*, red. N. Coupland, A. Jaworski (red.) Palgrave Macmillan, London 2009, s. 276–286; C. Gallois, T. Oga, H. Giles, *Communication and Accommodation Theory: A look Back and a Look Ahead* [w:] *Theorizing about Intercultural Communication*, red. W. Gudykunst, Thousand Oaks, CA: Sage, 2006, s. 121–148.

2. ZAKRES BADANIA I METODOLOGIA

Wybór materiału badawczego był uwarunkowany kilkoma czynnikami. Zagadnienie alternatywnych metod rozwiązywania sporów jest stosunkowo nowym rozwiązaniem instrumentem i uogólniając można powiedzieć, iż obecnie kształtuje się cała architektura terminologii wraz z kształtowaniem się instytucji w różnych porządkach państw członkowskich UE⁹. Na specyfikę analizowanego zjawiska składają się następujące czynniki: i) fakt krótkiej perspektywy czasowej dla zachodzących procesów językowych (tworzenie terminów, przyswajanie terminów obcojęzycznych, adaptacja terminów istniejących do nowo powstających instrumentów prawnych, tzn. poszerzenie zakresu referencyjnego); ii) fakt istniejącej sytuacji geojęzykowej dla funkcjonowania instytucji alternatywnych metod rozwiązywania sporów, gdzie mamy do czynienia z intensywnym przenikaniem się treści w perspektywie transgranicznej, co może mieć wpływ na kształtowanie się architektury terminologicznej¹⁰; iii) dodatkowo, w związku z tym, że UE zostawia dużą swobodę w procesie transpozycji rzeczonych rozwiązań na gruncie języka polskiego i systemu prawa polskiego, przedmiotowe rozwiązania terminologiczne kształtują się w sposób indywidualny, pod dużym wpływem rozwiązań angielskojęzycznych¹¹.

Badanie przeprowadzono w środowisku jednorodnym tematycznie, tzn. w środowisku tekstów dotyczących alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów konsumenckich (dalej *ADR*). Korpus składa się z tekstów dwojakiemu rodzaju, tekstów normatywnych oraz tekstów deskryptywnych. Teksty normatywne obejmują: ustawę z dnia 23 września 2016 r. o pozasądowym rozstrzygnięciu sporów konsumenckich (dalej zwana Ustawą) wraz z polskojęzycznym tekstem Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 20016/2004 i Dyrektywy 2009/22/WE (dalej zwana Dyrektywą).

⁹ W literaturze wskazuje się na dążenia do harmonizacji w zakresie kształtowania instrumentów prawnych umożliwiających operacjonalizację działania arbitrażu pomiędzy podmiotami należącymi do różnych porządków prawnych w kontekście ich kontaktów międzynarodowych. *Vide* C. Frade, *Linguistic Pathologies in Arbitration Clauses* [w:] *The Discourses of Dispute Resolution. Linguistic Insights* (book 123), red. Vijay K. Bhatia, Christopher N. Candlin, Maurizio Gotti, Peter Lang AG, 2010, s. 145–165.

¹⁰ Należy tutaj uwzględnić nie tylko wymiar UE, w kontekście zależności inerlingwalnych wynikających z konieczności przestrzegania odnośnych przepisów prawa UE, a co za tym idzie przyswojenia na gruncie krajowym narzuconych przez instytucje UE rozwiązań terminologicznych w polskojęzycznych wersjach tekstów wielojęzycznych, ale również fakt przenikania się określonych rozwiązań językowych w kontaktach transgranicznych w związku z działaniem alternatywnych metod rozwiązywania sporów. *Vide* T. Várady, *Language and Translation in International Commercial Arbitration*, T.M.C Asser Press, The Hague 2006, s. 4–13.

¹¹ Autorka odnosi się tutaj do pojęcia tzw. minimalnej harmonizacji. Termin ten został przyjęty w odniesieniu do zagadnienia implementacji regulacji dotyczących rozwiązywania sporów konsumenckich i oznacza możliwość zachowania specyfiki krajowych instytucji prawnych oraz swobody w tworzeniu nowych i możliwie optymalnych rozwiązań prawnych, co można uznać za mające wpływ na językowy wymiar komunikacji w analizowanym kontekście materialnym. Cf. A. Kunkiel-Kryńska, *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Warszawa 2013, s. 28.

Tekst Dyrektywy został włączony do korpusu, jako element wzbogacający pion tekstów normatywnych o wymiar wielojęzyczności. Wydaje się ciekawym sprawdzić stopień spójności terminologicznej pomiędzy krajowym aktem normatywnym a jednostronnym aktem normatywnym powstałym na poziomie UE. Istotne jest, iż Dyrektywa stanowi środowisko pierwotne dla terminologii stosowanej w obrocie prawnym, w obszarze ADR, gdyż treści zawarte w Dyrektywie są wdrażane na gruncie prawa krajowego¹².

Druga podgrupa tekstów stanowiących korpus to teksty deskryptywne, do których na potrzeby niniejszego badania zaliczono teksty prasy specjalistycznej z zakresu czasowego poprzedzającego opublikowanie Ustawy, tj. artykułu prasowe z „Gazety Wyborczej”, „Rzeczpospolitej” oraz „Gazety Prawnej”, z okresu: lipiec – wrzesień 2016 r.¹³. W literaturze przedmiotu teksty deskryptywne są często określane jako zbiór otwarty, zawierający głównie gatunek glos oraz materiałów akademickich. Teksty należące do tej części korpusu, pomimo swoich indywidualnych cech, z uwagi na ich jednoczesną kwalifikację do kategorii tekstów prasowych, zostały ujęte w niniejszym jako teksty deskryptywne z uwagi na: i) ich specjalistyczny charakter ii) oraz z uwagi na ich doniosłe, ogólnokrajowe i opiniotwórcze znaczenie w komunikacji w przedmiotowym obszarze.

Transgatunkowy wymiar analizy realizuje się poprzez ujęcie tekstów różnych kategorii gatunkowych (płaszczyznę tekstów normatywnych oraz płaszczyznę tekstów deskryptywnych). Zauważyć należy, iż kwalifikacja tekstów prasowych uznanych na potrzeby niniejszego opracowania za teksty deskryptywne wykracza poza tradycyjnie przyjętą typologię tekstów z zakresu prawa¹⁴, choć, jak zostało zauważone wyżej, takowe nie stanowią zbiorów jednoznacznie zamkniętych.

3. OKREŚLENIE RAM POJĘCIOWYCH ADR

Zanim przedstawione zostaną wyniki badania stopnia akomodacji terminologicznej w wybranych tekstach, dla lepszej nawigacji zagadnień językoznawczych przedstawione zostaną kluczowe pojęcia z tematyki stanowiącej kontekst pojęciowy dla niniejszego badania.

Materiał badawczy zebrany w korpusie dotyczy instytucji określanej na gruncie prawa polskiego akronimem *ADR*. W większości literatury przedmiotu oraz jednoznacznie za odnośnymi aktami normatywnymi w prawie polskim można stwierdzić, iż *ADR* wywodzi się

¹² Zarówno teoria prawoznawcza jak i praktyka wskazuje na ścisłą zależność pomiędzy omawianymi aktami normatywnymi. Dyrektywa stanowi akt prawa UE o charakterze wiążącym (tzw. *hard law*: dyrektyw, rozporządzenia i decyzje). Zgodnie z zasadą pierwszeństwa prawa EU, akty prawne wydawane w systemie UE mają charakter nadrzędny w stosunku do aktów prawa krajowego, w tym także konstytucji. Oznacza to, iż w przypadku kolizji norm, stosuje się normy prawa UE, a sądy polskie mają obowiązek stosowania prawa krajowego, a Ustawodawca jest zobowiązany do zmiany prawa krajowego). Cf. A. Zawadzka-Łojek, *Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich* [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Vademecum. Instytucje i porządek prawny. Prawo materialne*, red. A. Zawadzka-Łojek, R. Grzeszczak, A. Łazowski, Warszawa 2015, s. 216.

¹³ Teksty te dobrano w oparciu o kryterium czasowe, tzn. są to teksty opublikowane w okresie bezpośrednio poprzedzającym datę wejścia w życie wyżej wymienionej Ustawy z dnia 23 września 2016 r., tj. datę 9 listopada 2016 r.

¹⁴ Określając zakres języka specjalistycznego poddanego analizie, autorka posługuje się formą dopełnieniową (*język prawa, teksty prawa*). Pozwala to uniknąć szczegółowych, a co za tym idzie nieścisłych klasyfikacji tekstów jako *prawnych*, czy też *prawniczych*.

od wyrażenia *alternanative dispute resolution*, co tłumaczone jest jako *alternatywne metody rozwiązywania sporów*¹⁵. Termin alternatywny oznacza tutaj opozycję to sądownictwa powszechnego i wskazuje na nieco inną procedurę pozbawioną aury przymusu i zwierzchności¹⁶.

Drogą krótkiego wprowadzenia do pojęcia *ADR*, pozwolę sobie odnieść się jeszcze do dwóch aspektów, tj. do kontekstu czasowego i do źródeł prawa oraz do istotnego dla naszej analizy wyróżnienia podstawowych metod *ADR*. System pozasądowego rozwiązywania sporów rozumiany jest jako zespół powiązanych wzajemnie elementów, rozumianych jako odnośne normy prawne oraz powiązane z nimi rozwiązania instytucjonalne, które tworzą określoną strukturę. Podstawy tej struktury powstały w latach 90 w oparciu o akty prawa miękkiego. Kolejną ważną inicjatywą legislacyjną był tzw. pakiet legislacyjny, tzn. Dyrektywa 2013/11/UE w sprawie *ADR* w sporach konsumenckich (dalej zwana Dyrektywą) oraz rozporządzenie 524/2013 w sprawie internetowego rozwiązywania sporów konsumenckich. Dyrektywa stanowi podstawę systemu *ADR*, a rozporządzenie nr 524/2013 jest uważane za uzupełnienie tego systemu w zakresie internetowego dochodzenia roszczeń konsumenckich. Krajowym aktem prawnym, implementującym Dyrektywę jest ustawa z dnia 23 września 2016 r. o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich (dalej Ustawa), która weszła w życie z dniem 9 stycznia 2017 r.¹⁷. Wydanie Ustawy jest wynikiem procesu transpozycji przepisów Dyrektywy (przepisów prawa UE), która, obok: i) etapu stosowania, ii) kontroli, iii) egzekwowania prawa przez organy krajowe, jest jednym z etapów procesu implementacji przepisów UE do porządków prawa krajowego¹⁸.

Kolejnym istotnym zagadnieniem z punktu widzenia wprowadzenia do zagadnienia *ADR* jest szeroki wachlarz metod oraz modeli pozwalających na sklasyfikowanie *ADR*. W literaturze wskazuje się na istnienie różnorodnych klasyfikacji, w zależności od

¹⁵ Vide R. Powell, A. Hashim, *Language Disadvantage in Malaysian Litigation and Arbitration*, „World Englishes”, t. 30, nr 1 (2011), s. 92. Vide J. Grzybek, *Alternatywne metody rozwiązywania sporów w przekładzie chińsko-polskim i polsko-chińskim. Studium badawcze terminologii z zakresu arbitrażu*, Poznań, s. 90.

Należy jednak dodać, iż przymiotnikowy, pierwszy człon konstytutywny akronimu bywa również odmiennie łączony z frazą „appropriate dispute resolution” (Cf. Brown, H. i A. Marriott, 2011. *ADR principles and practice*. London: Sweet and Maxwell, s. 2) lub „amicable dispute resolution” (Cf. D. Jiménez-Figueres, „Amicable Means to Resolve Disputes – How the ICC ADR Rules Work”, „Journal of International Arbitration” t. 21, nr 1/2004, s. 91–101), gdzie przymiotnikowe komponenty są tłumaczone odpowiednio jako „odpowiedni” oraz „polubowny”.

¹⁶ Cf. J. Mucha, *Alternative Dispute Resolution for Consumer Disputes in the European Union: Challenges and Opportunities*, „Queen Mary Law Journal” nr 10/2016, s. 27–36. Vide J. Mucha, *Alternatywne metody rozwiązywania sporów w Europie*, „Prawo Europejskie w Praktyce” nr 6/7/2014a, s. 33–43. Vide J.I. Zitawi, M.S. Abdel Wahab, *Translating and Interpreting to Win: The Foreign Language Witness Testimony Dilemma in International Arbitration*, „The Translator” 20:3 (2014), s. 356. Vide F. Dias Simões, *The Language of International Arbitration*, „Conflict Resolution Quarterly”, t. 35, nr 1 (2017), s. 89–90.

¹⁷ Należy zauważyć, iż w treści Ustawy zawarte są przepisy o charakterze ogólnym. Natomiast architektura instytucjonalna *ADR* utworzona jest przede wszystkim poprzez zamianę ustaw kompetencyjnych, która nastąpiła w związku z wydaniem Ustawy, która weszła w życie dnia 10 stycznia 2017 r.

J.I. Zitawi, M.S. Abdel Wahab, *op. cit.*, s. 356.

¹⁸ Vide J. Mańnicki, *Wykonywanie prawa UE przez państwa członkowskie w 2013 r.*, „Prawo Europejskie w Praktyce”, nr 11/2014, s. 19.

porządku prawnego oraz ze względu na rozróżnienie pojęcia modelu od pojęcia metody.¹⁹ Najistotniejsze z punktu widzenia zakresu naszych rozważań jest wyróżnienie trzech podstawowych metod *ADR*, które zwyczajowo są wyrozumiane z treści definicji *ADR* zawartej w art. 2 Dyrektywy: „Niniejsza Dyrektywa ma zastosowanie do postępowań mających na celu pozasądowe rozstrzygnięcie krajowych i transgranicznych sporów dotyczących zobowiązań umownych wynikających z umów sprzedaży lub umów o świadczenie usług między przedsiębiorcą mającym siedzibę w Unii, a konsumentem mającym miejsce zamieszkania w Unii, poprzez interwencję podmiotu *ADR*, który proponuje lub narzuca rozwiązanie bądź doprowadza do spotkania stron w celu ułatwienia polubownego rozstrzygnięcia”.

Powyższy cytat informuje o trybie działania podmiotu odpowiedzialnego za rozstrzygnięcie sporu. Mowa jest o „proponowaniu”, „narzucaniu rozwiązania” bądź też „doprowadzeniu do spotkania stron”, co – zgodnie z literaturą przedmiotu – oznacza odpowiednio koncyliację, arbitraż oraz mediację.

4. STUDIUM PRZYPADKU

Jako punkt wyjścia do rozważań na temat procesów akomodacji terminologicznej przyjęta została nomenklatura podana w tekście Ustawy, gdyż – zgodnie z zasadą intertekstualności – to konwencje terminologiczne zawarte w tym tekście normatywnym winny być uważane za schematy do systemowej reprodukcji treści należących do innych gatunków tekstów z zakresu prawa. Jako kryterium ustalenia ścisłego korpusu do analizy, tzn. analizowanych jednostek językowych badania, przyjęto kryterium zakresu przedmiotowego i podmiotowego Ustawy, określone w Założeniach do ustawy o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich²⁰. Celem wyznaczenia dokładnego zakresu badania: skonstruowałam kategorię grupy pojęciowej obejmującą frazy, które materializują pojęcia określające zakres przedmiotowy oraz zakres podmiotowy Ustawy. Tak więc, zakres przedmiotowy Ustawy materializuje się w określeniach odnoszących się do jednostek zajmujących się rozstrzyganiem sporów w środowisku pozasądowym, jako alternatywa do struktur sądownictwa powszechnego. Zakres przedmiotowy Ustawy to powód, dla którego uruchomiona zostaje rzeczona procedura (tzn. alternatywnego rozstrzygnięcia sporów), zwyczajowo określanego terminem „spór”.

Analiza materiału korpusowego pozwoliła zebrać dane, które zostały zaprezentowane w formie tabelarycznej poniżej, z przyporządkowaniem do tekstów źródłowych oraz z pogrupowaniem na typy fraz, wyróżnione wg jądra frazy. Zacytowano wszystkie odnośne frazy w kontekście przykładowych zdań. Jądra fraz objętych analizą wyróżniono pogrubioną czcionką. Podwójne podkreślenie zastosowano do oznaczenia bezpośredniego członu konstytutywnego danej frazy, który jest objęty analizą w niniejszej dyskusji. Linia prze-

¹⁹ J. Mucha 2014, *op. cit.*, s. 35–36. *Vide* J. Mucha, *Alternatywne metody rozwiązywania sporów konsumenckich w prawie unijnym – nowe rozwiązania prawne (dyrektywa 2013/11/UE w sprawie ADR oraz rozporządzenie nr 524/2013 w sprawie ODR)*, „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny”, nr 4(3), 2014b, s. 81–91

²⁰ Odnośne pojęcia i ich językowe realizacje zostały zidentyfikowane w oparciu o tezy zawarte w *Założeniach do ustawy o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich*, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa 2014, s. 16–21, <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs/1/241375/241376/241377/dokument125933.pdf>

rywana wskazuje na dalszy kontekst składniowy. Dla jasnej wizualizacji tendencji zastosowano trzy rodzaje formatu tekstury wskazujące na trzy warianty jądra fraz objętych analizą.

Tabela 1. Zakres podmiotowy (autor E. Więclawska)

	Zakres podmiotowy
Dyrektywa	i) „Konsumenci i przedsiębiorcy wciąż nie są świadomi istnienia alternatywnych mechanizmów dochodzenia roszczeń, a tylko niewielki procent obywateli wie, jak złożyć skargę do podmiotu ADR”. (Motyw 5, Dyrektywa) ii) „W postępowaniach przez podmiotami rozstrzygającymi spory w przypadkach, gdy osoby fizyczne odpowiadając za rozstrzygnięcie są zatrudnione lub otrzymują jakąkolwiek formę wynagrodzenia wyłącznie od przedsiębiorcy, zachodzi ryzyko wystąpienia konfliktu interesów”. (Motyw 22, Dyrektywa) iii) „Niestety, mimo zaleceń Komisji 98/257/WE z dnia 30 marca 1998 r. w sprawie zasad, jakie stosuje się do organów odpowiedzialnych za pozasądowe rozstrzygnięcie sporów konsumenckich (3) oraz zaleceń Komisji 2001/310/WE z dnia 4 kwietnia 2001 r. w sprawie zasad mających zastosowanie do organów pozasądowych uczestniczących w polubownym rozstrzygnięciu sporów konsumenckich [...]”.
Ustawa	i) „Ustawa określa obowiązki podmiotów uprawnionych do prowadzenia postępowania w sprawie pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich”. (art. 1 Ustawy) ii) „[...] podmiot uprawniony”.
„Rzeczpospolita”	i) „Dyrektywa ma zapewnić wszystkim unijnym konsumentom możliwość dobrowolnego składania skarg na działanie przedsiębiorców do podmiotów oferujących niezależne, bezstronne, przejrzyste, skuteczne, szybkie i uczciwe metody rozstrzygnięcia sporów”. ii) „Zgodnie z projektem podmiot uprawniony do rozstrzygnięcia sporów konsumenckich musi zapewnić, że osoby prowadzące postępowanie będą miały wiedzę i umiejętności w dziedzinie rozstrzygnięcia sporów konsumenckich, jak również ogólną znajomość prawa”. iii) „Postępowanie ADR w sprawach konsumenckich ma być prowadzone zgodnie z ustawą oraz regulaminem obowiązującym w danym podmiocie ADR”. iv) „Konflikty będą rozstrzygać zarówno podmioty prywatne, jak i publiczne – píše ekspertka Agnieszka Choromańska-Malicka”. v) „Na gruncie nowej ustawy do pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich będą uprawnione tylko podmioty wpisane do jawnego rejestru prowadzonego przez prezesa UOKiK (podmioty ADR)”. vi) „Jeżeli natomiast po uzyskaniu wpisu podmiot nie będzie wykonywał obowiązków lub przestanie spełniać warunki określone w ustawie, prezes UOKiK może wszcząć postępowanie o wykreślenie tego podmiotu z rejestru”.

Tabela 1 (cd.)

	Zakres podmiotowy
„Gazeta Wyborcza”	i) „Przewiduje ona m.in. powołanie Rzecznika Praw Pasażera Kolei przy UTK oraz uporządkowanie istniejących instytucji mediacyjnych”. ii) „Chodzi głównie o sądy polubowne przy Inspekcji Handlowej, mediatorów działających przy regulatorach rynku, takich jak: Urząd Komunikacji Elektronicznej, Urząd Regulacji Energetyki, Komisja Nadzoru Finansowego, a także o rzecznika Finansowego”. iii) „Ma się on bowiem opierać na istniejących już publiczno-prywatnych instytucjach mediacyjnych”. iv) „Postępowanie przed tymi instytucjami ma być – co do zasady – bezpłatne dla konsumentów, choć przewiduje się, że instytucje mediacyjne i arbitrażowe mogą przewidzieć w regulaminie opłaty, ale ich wysokość nie może utrudniać dostępu do postępowania”.
„Gazeta Prawna”	i) „A przy tym postępowania przed podmiotami ADR (czyli podmiotami zajmującymi się rozstrzyganiem sporów z wykorzystaniem alternatywnych metod rozwiązywania sporów) mają być jednakowe dla konsumentów we wszystkich krajach Wspólnoty”. ii) „Zmiany mają też spowodować otwarcie rynku na podmioty ADR, zwłaszcza te tworzone przez przedsiębiorców danej branży”. iii) „W razie sporu, odrzuconej reklamacji czy innej formy konfliktu z danym przedsiębiorcą konsument zamiast decydować się na rozstrzygnięcie sprawy w sądzie, będzie mógł wystąpić do powołanych specjalnie w tym celu podmiotów”.

Tabela 2. Zakres przedmiotowy (autor E. Więclawska)

	ZAKRES PRZEDMIOTOWY
Dyrektywa	i) „Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygnięcia sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE”. (tytuł, Dyrektywa) ii) „Alternatywne metody rozstrzygnięcia sporów (ADR) to proste, szybkie i tanie rozwiązania pozasądowe w przypadku sporów między konsumentami a przedsiębiorcami”. (Motyw 5, Dyrektywa) iii) „Niniejsza Dyrektywa ma zastosowanie do postępowań mających na celu pozasądowe rozstrzygnięcie krajowych i transgranicznych sporów dotyczących zobowiązań umownych wynikających z umów sprzedaży lub umów o świadczenie usług między przedsiębiorcą mającym siedzibę w Unii a konsumentem mającym miejsce zamieszkania w Unii, poprzez interwencję podmiotu ADR, który proponuje lub narzuca rozwiązanie bądź doprowadza do spotkania stron w celu ułatwienia polubownego rozstrzygnięcia”. (Art. 2, Dyrektywa)

Tabela 2 (cd.)

	Zakres przedmiotowy
Ustawa	i) „ <u>Rozwiązanie sporu konsumenckiego</u> przez <u>rozstrzygnięcie sporu</u> i narzucenie stronom jego rozwiązania jest możliwe tylko w przypadku, gdy strony zostały poinformowane o wiążącym charakterze rozstrzygnięcia [...]”. (Art. 42, Ustawa)
„Rzeczpospolita”	i) „Trwają prace parlamentarne nad rządowym projektem ustawy o pozasądowym <u>rozwiązywaniu sporów konsumenckich</u>”. ii) „Zgodnie z projektem podmiot uprawniony do rozstrzygania sporów konsumenckich musi zapewnić, że osoby prowadzące postępowanie będą miały wiedzę i umiejętności w dziedzinie <u>rozstrzygania sporów konsumenckich</u>, jak również ogólną znajomość prawa”. ii) „<u>Konflikty</u> będą <u>rozstrzygać</u> zarówno podmioty prywatne, jak i publiczne – pisze ekspertka Agnieszka Choromańska-Malicka”.
„Gazeta Wyborcza”	i) „Ustawę o pozasądowym <u>rozstrzyganiu sporów konsumenckich</u> przygotował Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a do Sejmu trafiła jako projekt rządowy”. ii) „Nie wyklucza się też konieczności uiszczenia opłat, które powstaną w toku <u>załatwiania sporu</u>, chodzi np. o koszty związane z powołaniem biegłego”. iii) „<u>Ułatwi polubowne rozwiązywanie spraw?</u>”.
„Gazeta Prawna”	i) „Pozasądowe <u>rozwiązywanie sporów</u>: Nadchodzi nowa platforma.” ii) „Cel: lepszy dostęp konsumentów do informacji o możliwości <u>załatwienia sprawy</u> polubownie”.

Analiza materiału zebranego w tabeli 1 oraz w tabeli 2 pozwala wykazać pewne ogólne tendencje, jeśli chodzi o sposób komunikowania paralelnych treści, zarówno w odniesieniu do płaszczyzny tekstów normatywnych oraz w perspektywie transgatunkowej. Porównanie materiału objętego analizą w tekście Dyrektywy oraz Ustawy wskazuje na większą elastyczność w użyciu terminów, których referentem są odpowiednio pojęcie podmiotu oraz przedmiotu odnośnych uregulowań. Dla przykładu, podmiot przeprowadzający procedurę ADR określany jest w Dyrektywie jako „podmiot ADR”, bądź też – z użyciem bardziej opisowych metod, tj. przydawkowo – jako „podmiot rozstrzygający” w przedmiotowej procedurze, „organ odpowiedzialny” w rzeczonym kontekście kompetencyjnym, czy też jako „organ pozasądowy”, gdzie przydawka precyzuje kategorię podmiotową, wskazuje na jej alternatywny charakter w stosunku do rozwiązań uważanych za konwencjonalne, tj. w stosunku do praktyki sądów powszechnych (tabela 1).

Dodatkowo, bliższa analiza danych pozwala również stwierdzić tendencję do pewnych uogólnień terminologicznych w tekście Dyrektywy. Tak na przykład, Dyrektywa wydaje się nieco ogólniej traktować zagadnienie przedmiotowego zakresu omawianych aktów normatywnych, stosując jedną formę czasownikową w połączeniu z terminem „spór”, który

jest motywem do przeprowadzenia procedury *ADR* (tj. „rozstrzygnąć”), inaczej niż w Ustawie, w której treści odnajdujemy dwie formy czasownikowe, jako elementy konstytutywne frazy zorganizowanej wokół jądra „spór”, tj. „rozwiązać” oraz „rozstrzygnąć” (tabela 2). Zabieg ten – jak wynika z analizy szerszego kontekstu – służy zachowaniu określonego porządku w systematyce opisu instytucji *ADR*.

Dane przywołane w powyższym paragrafie wskazują na działanie pewnych sił w procesie komunikacji, które mogą stanowić motywację dla nadawcy tekstu do pewnego, ukierunkowanego, konsekwentnego modelowania struktury terminologicznej tekstu w związku z określonym kontekstem socjokulturowym.

Jasne tendencje, które można uznać za składające się na zjawisko akomodacji komunikacyjnej, są widocznej w perspektywie transgatkunkowej, z uwzględnieniem tekstów deskryptywnych, gdzie analiza zgromadzonego materiału badawczego wskazuje po pierwsze na zdecydowanie większą dowolność terminologiczną w tekstach deskryptywnych, w porównaniu z objętymi analizą tekstami normatywnymi. Znajduje to wyraz w zupełnym odejściu od sztywnej i nieodróżnianej terminologii tekstów normatywnych lub dopuszczeniu tam form obocznych.

Zaobserwowane zjawisko dotyczy zarówno jądra frazy, jak i jej komponentów. Przykładem jest tutaj termin odnoszący się do zakresu przedmiotowego Ustawy. Tak więc, w tekstach normatywnych mamy do czynienia wyłącznie z terminem „spór”, podczas gdy w tekstach deskryptywnych dodatkowo używane są terminy „konflikt” oraz „sprawa” (tabela 2). Można tutaj mówić o swoistej wulgaryzacji języka w znaczeniu zniekształcania nomenklatury, przez jej zbytne spłykanie i upraszczanie. Termin „spór” jest jedynym terminem przyjętym z teorii prawoznawczej i jest opatrzony jednoznaczną definicją, jako „różnica stanowisk pomiędzy stronami” w sytuacji „odmienności ocen stron, co do łączącego je stosunku prawnego”²¹.

Kolejnym przykładem na swoiste rozproszenie terminologiczne, gdzie jeden desygnat ma kilka terminów jest jądro fraz odnoszących się do zakresy podmiotowego Ustawy. Mamy tutaj do czynienia z „podmiotem”, „instytucją”, „mediatorem”, czy „sądami” (tabela 1). Również w tym przypadku można mówić o adaptacji w kierunku ułatwienia przyswojenia specjalistycznego zagadnienia, która polega na użyciu terminów należących również do rejestru języka ogólnego oraz terminów egzemplifikujących. Pierwszy przypadek jest zilustrowany przez zależność pomiędzy parą „podmiot” i „instytucja”. Przypadek egzemplifikacji to zastosowanie terminów „mediator”, czy też „sąd” na określenie podmiotu przeprowadzającego procedurę alternatywnego rozwiązania sporu. Zaistnienie zjawiska egzemplifikacji można stwierdzić na podstawie rekonstrukcji profilu instytucji *ADR* z treści art. 2 Dyrektywy, o czym była mowa powyżej. Tak więc, przy rozróżnieniu trzech metod *ADR*, jakimi są koncyliacja, arbitraż oraz mediacja wyróżniamy odmienne podmioty prowadzące przedmiotowe postępowania, łącznie określane mianem podmiotów *ADR*. Posługując się terminami „mediator”, czy też „sąd (polubowny)”, jak ma to miejsce w treści tekstów deskryptywnych składających się na korpus, doprowadzamy do swego rodzaju uproszczenia, gdyż te wtórne terminy pozwalają na łatwiejsze określenie zakodowanego w nich zakresu referencyjnego z uwagi na ich większą powszechność. Jednakże, niewątpliwym jest, iż ich użycie stanowi niejako fragmentaryczne ujęcie rzeczywistości. „Sądy polubowne” oraz

²¹ B. Panfil, *Zdatność arbitrażowa sporu w prawie polskim [w:] Prace laureatów VI edycji konkursu im. Prof. dra hab. Jerzego Jakubowskiego, Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej, Warszawa 2014, s. 40.*

„mediatorzy” to podmioty prowadzące postępowanie w postępowaniu arbitrażowym oraz w mediacji. W komunikacie przekazanym w przedmiotowych tekstach deskryptywnych pominięta zostaje część denotacji „terminu podmiot ADR”, tzn. podmioty odpowiedzialne za koncyliację.

Drugą płaszczyzną, na której widoczna jest swoista dyspersja terminologiczna, jest bezpośrednie środowisko składniowe dla jąder fraz materializujących podmiotową i przedmiotową stronę instytucji *ADR*, tzn. dla „podmiot/organ/instytucja/sąd” oraz „spór/konflikt/sprawa”. W pierwszym przypadku powszechne jest używanie akronimu *ADR* w funkcji przydawki rzeczowej dla jądra frazy *podmiot*, obocznie do dosłownego używania frazy będącej rozwinięciem tego akronimu, tj. alternatywne metody rozwiązywania sporów. Ciekawą jest, iż dostrzegalne są związki intertekstualne pomiędzy tekstami deskryptywnymi a polskim tekstem Dyrektywy, w sytuacji, gdzie tekst Ustawy zachowuje odmienne konwencje terminologiczne. W tekście *Ustawy* nie pojawia się fraza „podmiot ADR”, lecz jej rozwinięcie. Obok przydawki rzeczowej komponentem składniowym dla „podmiot/organ” jest szereg przydawek przymiotnych, które – uogólniając – wpasowują się w powtarzalny schemat ścieżek pojęciowych wskazujących na (i) zakres ich kompetencji („uprawnione”, „odpowiedzialne”, „oferujące”) w odniesieniu do wykonywanych przez nie czynności związanych z pozasądowym rozwiązywaniem sporów lub (ii) ich status materialnoprawny („prywatne”, „wpisane”). Zaproponowane warianty terminologiczne można uznać za przypadki akomodacji, zmierzającej do uproszczenia komunikatu, poprzez zastosowanie formy bardziej opisowej, pozbawionej treści kodowanych w akronimach.

Jasno zarysowane tendencje są również widoczne w związku z użyciem komponentów werbalnych fraz utworzonych wokół jądra frazy „spór” i jego potocznych ekwiwalentów, tzn. „konflikt”, „sprawa” (tabela 2). Zagadnienie to było już omawiane powyżej, w kontekście różnic pomiędzy objętymi analizą tekstami normatywnymi, a konkretnie w kontekście rozłącznego użycia terminów „rozwiązać” i „rozstrzygnąć” w Ustawie, przy zniwelowaniu tej odrębności przez Dyrektywę. Wyjście poza obszar tekstów normatywnych pozwala nam zauważyć oczywiste tendencje adaptacyjne w użyciu terminologii. Dodatkowo, do reprodukowanych za tekstem aktów normatywnych fraz (tabela 2), teksty deskryptywne wprowadzają nowe komponenty werbalne, tj. mówią one o „załatwianiu sporu”, wprowadzają nowe konfiguracje frazeologiczne, skomponowane z użytych w tekstach normatywnych komponentów werbalnych w połączeniu z zapożyczonymi z rejestru języka ogólnego rzeczownikami, tzn. „rozwiązanie sprawy”, czy też tworzą nowe frazy na określenie przedmiotowego zakresu, tzn. „załatwienie sprawy”.

5. PODSUMOWANIE

Szersze spojrzenie na komunikację prawniczą, jako na dyskurs wykraczający swoim zakresem poza ramy gatunkowe przyjęte w tradycyjnej typologii tekstów z zakresu prawa (tzn. z uwzględnieniem materialnie powiązanych tekstów prasowych), wskazuje na liberalizację zasad konstrukcji tekstów w sferze doboru struktury terminologicznej. Przeanalizowany materiał pozwolił zebrać dane potwierdzające istnienie zjawiska akomodacji w komunikacji pisemnej, w obrębie tekstów z zakresu prawa, które są homogeniczne pod względem treści, lecz należą do różnych gatunków. Ustalenie profilu odbiorców tekstów wskazuje na socjolingwistycznie uwarunkowane motywy tego zjawiska. Świadomość w zakresie pragmatyki komunikacyjnej nakazuje nadawcom dostosować formę przekazu

do możliwości poznawczych i oczekiwań odbiorcy. Taki punkt widzenia można sformułować na gruncie antropocentrycznej teorii rzeczywistych języków ludzkich, która w układzie komunikacji specjalistycznej nakazuje uwzględnić pragmatyczne umiejętności językowe mówców-słuchaczy²².

Takie szerokie ujęcie kontekstu komunikacyjnego w materialnie zakreślonym obszarze objętym niniejszym badaniem stanowi niejako dopełnienie obrazu zasad obowiązujących w komunikacji specjalistycznej, tutaj prawniczej. Z punktu widzenia obowiązującej zasady intertekstualności i spójności terminologicznej w obszarze prawa akomodacja jest zjawiskiem, które może zaburzać komunikację i skutkować sprzeniewierzeniem treści, a w konsekwencji rodzić niepożądane skutki prawne. Niewierne terminologii zawartej w odnośnych aktach normatywnych teksty opisowe niewątpliwie popularyzują taki materialnie nieortodoksyjny sposób przekazu, ale mogą być zagrożeniem tylko o tyle, o i ile są one przyjmowane jako wzór do redagowania tekstów reprodukujących, w których kluczowa dla interpretacji jest spójność terminologiczna z treścią odnośnych aktów normatywnych. Należy więc przyjąć, iż zaobserwowana dyfuzja terminologiczna nie jest przejawem niekontrolowanych działań, lecz znakiem swego rodzaju humanizacji języka prawa w znaczeniu dostosowania formy do możliwości odbiorcy i szeroko pojętego kontekstu.

LITERATURA

Korpus:

- [1] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie.
- [2] alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 20016/2004 i Dyrektywy 2009/22/WE (Dz. Urz. UE L z 2013 r., nr 165, s. 63).
- [3] Ustawa z dnia 23 września 2016 r. o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich.
- [4] (Dz.U. z 2016 r., poz. 1823).
- [5] Choromańska-Malicka A., *Nowe sposoby rozwiązywania sporów konsumenckich*, 14.07.206, Rzeczpospolita/RP.pl., <http://www.rp.pl/Opinie/307149975-Agnieszka-Choromańska-Malicka-Nowe-sposoby-rozwiazywania-sporow-konsumenckich.html#ap-1>.
- [6] *Będzie Rzecznik Praw Pasażera Kolei. Ułatwi polubowne rozwiązywanie spraw*, Wyborcza/Wyborcza .biz, <http://wyborcza.pl/1,155287,20734362,bedzie-rzecznik-praw-pasazera-kolei-ulatwi-polubowne-rozwiazywanie.html>.
- [7] Pieńczykowska J., *Pozasądowe rozwiązywanie sporów: Nadchodzi nowa platforma*, *Gazeta Prawna/Gazeta Prawna.pl.*, <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/994194.pozasadowe-rozwiazywanie-sporow-adr.html>.

---

²² Na gruncie antropocentrycznej teorii rzeczywistych języków ludzkich neguje się możliwość „przekazywania” wiedzy, jej „nabywania”, czy też „przyswajania”. Wiedza jest komunikowana, a jej przyswajanie odbywa się w toku przyporządkowania określonej treści nadawanym przez nadawcę sygnałom. Na taki przebieg komunikacji ma wpływ szereg czynników. Uważa się, iż istotne w tym procesie są umiejętności pragmatyczne, które „[...] są demonstrowane w toku konkretnych aktów komunikacyjnych i dotyczą przede wszystkim właściwego doboru środków językowych ze względu na kontekst i konsytuację, jak również oceny doboru tych środków przez nadawcę” (J. Łompieś, *Antropocentryczne spojrzenie na niektóre aspekty komunikacji między-ludzkiej*, „Lingwistyka Stosowana” nr 4/2011, s. 275).

Akty ustawodawcze:

- [1] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 524/2013 z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie internetowego systemu rozstrzygania sporów konsumenckich (rozporządzenie w sprawie ODR w sporach konsumenckich) (Dz. Urz. UE L z 2013 r., nr 165, s. 1).
- [2] Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1822 z późn. zm.).
- [3] Założenia do ustawy o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa, 2014, s. 16–21, <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs/1/241375/241376/241377/dokument125933.pdf>

Pozostałe prace cytowane:

- [1] Biel Ł., *Legal text as a Hypertext: Intertextuality of Translated International Law Related to Trafficking in Human Beings*, „Legilingwistyka Porównawcza. Comparative Legilinguistics (International Journal for Legal Communication”, Instytut Językoznawstwa Wydział Neofilologii Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, t. 13/2013, s. 127–143.
- [2] Biel Ł., *Lost in the Eurofog: the Textual Fit of Translated Law*. Peter Lang, Bern 2014.
- [3] Biel Ł., *Enhancing the Communicative Dimension of Legal Translation: Comparable Corpora in the Research-informed Classroom* [w:] „The Interpreter and Translator Trainer”, 2017, wyd. 4, s. 316–336, <http://www.tandfonline.com/loi/tritt20>.
- [4] Brown H., Marriott A., *ADR Principles and Practice*, Sweet and Maxwell, London 2011.
- [5] Dias Simões F., *The Language of International Arbitration*, „Conflict Resolution Quarterly”, t. 35, nr 1 (2017), s. 89–109.
- [6] Engberg J., *Conceptualising Corporate Criminal Liability: Legal Linguistics and the Combination of Descriptive Lenses* [w:] *Constructing Legal Discourse and Social Practices: Issues and Perspectives*, red. G. Tessuto, Cambridge Scholars Publishing, 2016, s. 28–56.
- [7] Frade C., *Linguistic Pathologies in Arbitration Clauses* [w:] *The Discourses of Dispute Resolution. Linguistic Insights* (book 123), red. V.K. Bhatia, Ch.N. Candlin, Maurizio Gotti, Peter Lang AG, 2010, s. 145–165.
- [8] Galdia M., *Lectures on Legal Linguistics*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2017.
- [9] Gallois C., Ogay T., Giles H., *Communication and Accommodation theory: A Look Back and a Look Ahead* [w:] *Theorizing about Intercultural Communication*, red. W. Gudykunst, Thousand Oaks, CA: Sage, 2006, s. 121–148.
- [10] Giles H., *The Process of Communications Adaptation* [w:] *The New Sociolinguistic Reader*,
- [11] red. N. Coupland, A. Jaworski, Palgrave Macmillan, London 2009, s. 276–286.
- [12] Grzybek J., *Alternatywe metody rozwiązywania sporów w przekładzie chińsko-polskim i polsko-chińskim. Studium badawcze terminologii z zakresu arbitrażu*, Wydawnictwo Naukowe CONTACT, Poznań 2013.
- [13] Jiménez-Figueroes D., *Amicable Means to Resolve Disputes – How the ICC ADR Rules Work*, „Journal of International Arbitration”, t. 21, nr 1/2004, s. 91–101.
- [14] Kunkiel-Kryńska A., *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Lex, Warszawa 2013.
- [15] Łompięś J., *Antropocentryczne spojrzenie na niektóre aspekty komunikacji międzyludzkiej*, „Lingwistyka Stosowana” nr 4 (2011), s. 267–278.

- [17] Mucha J., *Alternative Dispute Resolution for Consumer Disputes in the European Union: Challenges and Opportunities*, „Queen Mary Law Journal” nr 10 (2016), s. 27–36.
- [18] Maśnicki J., *Wykonywanie prawa UE przez państwa członkowskie w 2013 r.*, „Prawo Europejskie w Praktyce”, nr 11/2014, s. 12–20.
- [19] Mucha J., *Alternatywne metody rozwiązywania sporów w Europie*, „Prawo Europejskie w Praktyce”, nr 6/7/2014a, s. 33–43.
- [20] Mucha J., *Alternatywne metody rozwiązywania sporów konsumenckich w prawie unijnym – nowe rozwiązania prawne (dyrektywa 2013/11/UE w sprawie ADR oraz rozporządzenie nr 524/2013 w sprawie ODR)*, „Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny”, nr 4(3), 2014b, s. 81–91.
- [21] Kalisz A., *Wykładnia prawa Unii Europejskiej [w:] Prawo Unii Europejskiej. Vademecum. Instytucje i porządek prawny. Prawo materialne*, red. A. Zawadzka-Łojek, R. Grzeszczak, A. Łazowski, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2015.
- [22] Panfil B., *Zdatność arbitrażowa sporu w prawie polskim [w:] Prace laureatów VI edycji konkursu im. Prof. dra hab. Jerzego Jakubowskiego*, Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej, Warszawa 2014, s. 34–117.
- [23] Powell R., Hashim A., *Language Disadvantage in Malaysian Litigation and Arbitration*, „World Englishes”, t. 30, nr 1 (2011), s. 92–105.
- [24] Šarčević S., *New Approach to Legal Translation*, Kluwer Law International, The Hague 1997.
- [25] Várady T., *Language and Translation in International Commercial Arbitration*, T.M.C Asser Press, The Hague 2006.
- [26] Więclawska E., *Zasada wielojęzyczności w obrocie prawnym państw europejskich*, „Prawo Europejskie w Praktyce”, nr 6/7 (144/145) (2016), s. 82–88.
- [27] Więclawska E., *The Role of Translation in Ensuring Compatible Interpretation of EU Legal Acts at the National Level [w:] The Subcarpathian Studies in English Language, Literature and Culture*, red. G.A. Kleparski, E. Konieczna, B. Kopecka, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, s. 310–323.
- [28] Williams Ch., *Tradition and Change in Legal English*. Peter Lang, Bern 2005.
- [29] Zawadzka-Łojek A., *Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich [w:] Prawo Unii Europejskiej. Vademecum. Instytucje i porządek prawny. Prawo materialne*, red. A. Zawadzka-Łojek, R. Grzeszczak, A. Łazowski, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2015, s. 207–234.
- [30] Zitawi J.I., Abdel Wahab M.S., *Translating and Interpreting to Win: The Foreign Language Witness Testimony Dilemma in International Arbitration*, „The Translator” 20:3 (2014), s. 356–376.

CROSS-GENRE COMMUNICATIVE ACCOMMODATION IN THE DOMAIN OF ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION METHODS

The paper concerns the phenomenon of communication accommodation in the context of the lack of coherence in the stylistic scheme of the legal texts devoted to alternative resolution of consumer disputes. The author poses the thesis that the theory of accommodation can be viewed in the context of written communication in the perspective of varied conditionings posed by the recipients of the individual texts, which are contiguous in terms of contents but represent different genre categories. The corpus composed for the analysis consists of the normative and descriptive texts.

The corpus texts which are related in terms of subject matter belong to various genres of legal language and they are not symmetrical in terms of structure, which makes it impossible to conduct comparison of specific utterance units which are coached in parallel linguistic environment. In view of this fact, in order to select the material for the analysis the author adopted the criterion of subjective and objective perspective scope of the provisions regulating the legal institution referred to as ADR (alternative dispute resolution). The operation of the phenomenon of convergence in accommodation was verified in relation to the notions which are consistently recurrent in the said texts and which relate to the objective and subjective dimension of the legal institution in point. The tendencies that have been noticed in relation to the terminological variations were attempted to be classified in the context of their syntactic function and pragmatic value. The materials gathered in the course of the analysis allows us to note certain tendencies in the way parallel information is communicated and these manifest themselves as a kind of terminological diffusion, running towards the simplification of the terminological structure of texts in the analysed communication environment.

Keywords: communication accommodation, convergence, legal texts, alternative dispute resolution.

DOI: 10.7862/rz.2017.hss.62

Przesłano do redakcji: czerwiec 2017 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2017 r.